

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ І ТАЛАНОВИТИХ ШКОЛЯРІВ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

**Микола Євтух, д. пед. н., проф.,
академік НАПН України**

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Наталія Терентьєва, д. пед. н., проф.

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Проблема реформування освіти в Україні є наслідком і необхідною складовою розвитку інтеграційних процесів. Це означає, що є потреба у створенні умов, які забезпечують безперервне оновлення системи освіти відповідно до тих змін, що відбуваються в країні та освіті.

Політичні зміни в Україні уможливили диференційоване навчання школярів і обдарованих та талановитих в тому числі. Водночас вітчизняна психолого-педагогічна наука виявилася ще не зовсім готовою до осмислення тих явищ, що мають місце в організації навчання зазначеної категорії школярів та наукового передбачення тенденційних змін у навчально-виховному процесі.

Останнім часом з'явилося чимало публікацій, що стосуються окремих аспектів організації ефективного навчання обдарованих і талановитих школярів. Разом з тим, вітчизняних праць узагальнюючого характеру все ж таки обмаль.

Проблема виявлення обдарованих і талановитих школярів, організації їхнього ефективного навчання, виховання і розвитку, багатогранна.

Той факт, що обдарованість практично не можливо ідентифікувати у чистому виді, оскільки загальні здібності неминуче проявляються у специфічній діяльності, забарвленій спеціальними здібностями, спонукає дослідників поставити низку запитань. Насамперед, на скільки можливо актуалізувати загальні здібності у специфічній діяльності. З іншого боку, чи не доцільніше у такому випадку у діагностичній практиці зосередитись на фіксації саме спеціальних здібностей. Не розглядаючи практичної цінності сформульованих проблем, зазначимо, що у теоретичному вимірі вони посприяли диференціації обдарованості і таланту.

Саме і змусило нас звернутися до зарубіжного досвіду, накопиченого протягом багатьох років.

Одним із дослідників, хто підтримав ідею зазначеної диференціації, є Ф. Гагн, (F. Gagne), який аналізує декілька поширених визначень обдарованості і таланту з особливим наголосом на моделі Дж. Рензулі і С. Кохн (S. Coohn). У названому дослідженні пропонується диференціація між обдарованістю і талантом і вказуються, які можуть слугувати як каталізатори для актуалізації обдарованості у специфічних талантах. Серед цих факторів в першу чергу обговорюється мотивація та якість оточуючого середовища.

У подальших дослідженнях С. Кохн пропонує модель, яка відрізняє природні здібності від тих, що систематично розвиваються (талантів). Природні здібності, які відповідають за обдарованість, при цьому розглядаються як складові елементи талантів, які розвиваються під дією різних факторів.

Ідея Ф. Гачла знайшла своїх як прихильників, так і опонентів. М. Морелок (M.J. Morelock) розгортає дискусію довкола теорій дитячої обдарованості, включаючи опозиційний рух у галузі обдарованих (розвиток таланту), які трактують обдарованого, з одного боку, як наслідок певних досягнень і, з іншого боку, як результат успадкування певних якостей. В обговоренні спільних питань Ф. Гагн розглядає теорію Л. Виготського як концептуальну основу, що може акомодувати декілька підходів до з'ясування сутності обдарованості і таланту.

Разом з тим Ф. Гагн критикує спробу М. Морелок диференціювати обдарованість і талант зокрема тому, що у ній робиться акцент на скоро спільному розвитку замість виняткових людських здібностей як серцевини обдарованості і відстоюється ідеологія таланту для усіх. Він же пропонує власну модель диференціації обдарованості і таланту як більш логічний підхід.

Через певний час Ф. Гагн поновлює дискусію стосовно моделі диференціації обдарованості і таланту, якою пропонується чиста відмінність між обдарованістю і талантом. Згідно цієї моделі обдарованість визначається як володіння і використання нетренованих і спонтанно виражених надзвичайних природних здібностей щонайменше в одному домені здібностей до такої міри, що дає підстави помістити індивіда у верхній 10% діапазон серед ровесників. За цією моделлю виокремлюють чотири домени природних здібностей: інтелектуальні, творчі, соціоафективні та сенсоромоторні. Для таланту у цій моделі пропонується цілком аналогіч-

не визначення з тією різницею, що тут фігурують не природні здібності, а ті здібності, що піддаються систематичному розвитку.

Дж. Фелдхузен (J.F. Feldhusen) певною мірою виводить дискусію довкола обдарованості і таланту з теоретичної площини і переносить її у практичний вимір. Зокрема він аналізує наявні визначення обдарованості і робить висновок, що талант є більш ефективним терміном. Погоджуючись з тим, що концепція обдарованості тісно пов'язана із загальними здібностями, Дж. Фелдхузен вказує на обмежену користь у розумінні і навчанні дітей із спеціальними здібностями, в той час як талант репрезентує спеціальні здібності, які можуть стати мішенню в учнівській освітній практиці. До зазначеного слід додати, що важко мислиться ефективне навчання обдарованих дітей без врахування їхніх спеціальних здібностей.

На основі аналізу досліджень, які стосуються суті обдарованості, її структури і змісту, можна зробити висновок про те, що окремі складові піддаються дії соціально-педагогічного впливу. Разом з тим не слід заперечувати і той факт, що певні структурні компоненти практично залишаються у незмінному стані після того, як відбувається кристалізація задатків у здібності, що має місце у ранньому дитячому віці, коли для соціально-педагогічного фактора суттєво обмежена.

Враховуючи той факт, що окремі структурні компоненти обдарованості піддаються дії соціально-педагогічного впливу, тобто, у кращому випадку, розвиваються з часом, помилково стверджувати, що розвивається при цьому обдарованість. Обдарованість — це інтегральна властивість психіки людини, що є індикатором її розумної поведінки. І ця властивість є або її немає. Її не можна сформувати, якщо її не було при народженні, її не можна підняти на вищий чи спустити на нижчий рівень розвитку.

Спираючись на аналіз теоретичних джерел та практики навчальних закладів, слід зазначити, що обдаровані учні потребують постійної педагогічної уваги з огляду на вікові та психологічні особливості.

Ключові слова: зарубіжний досвід, обдаровані школярі, природні здібності, спеціальні здібності, талант.

Література

Yevtukh M. B., Vilchovsky E. S., Voloshchuk I. S., Rudyk Y. M. (2018). Psychology and pedagogy of creative development of a gifted person. Monograph on analysis of results of foreign studies. Piotrków Trybunalski, P. 361.